

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/118/97/93

OBYWATEL I PODATKI

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, SIERPIEŃ 1993

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Czy podatki są potrzebne?

System podatkowy w naszym kraju jest poddawany generalnej zmianie. Dotychczas stosowane podatki zostały zastąpione innymi, zgodnymi z normami światowymi, np. VAT czy podatek od dochodów osobistych.

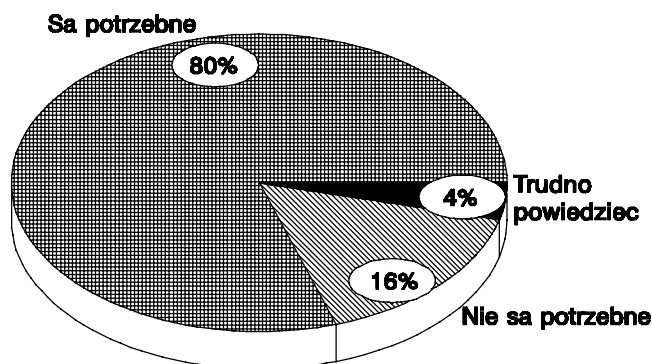
Podatki płaciliśmy zawsze, lecz nie wszyscy zdawali sobie z tego sprawę, ponieważ były one automatycznie odliczane od dochodów. Można powiedzieć, że dopiero teraz staliśmy się rzeczywistymi podatnikami ze wszystkimi konsekwencjami tego faktu, ponieważ płacimy podatki świadomie.

Zmiana systemu podatkowego i towarzysząca jej dyskusja sprawiły, że podatki zaczęły być postrzegane jako ważny element życia społecznego i politycznego. Emocje budziły debaty sejmowe nad możliwością stworzenia ulg podatkowych dla pewnych grup społecznych lub sektorów gospodarki. W obecnej kampanii wyborczej obietnica obniżenia podatków stanowi zachętę do oddania głosu na daną partię. Nawet przedstawiciele Kościoła przypominają wiernym o konieczności płacenia podatków.

A co sądzą obywatele - podatnicy o płaceniu podatków?¹ Czy, ich zdaniem, w Polsce podatek od dochodów osobistych jest w ogóle potrzebny? (rys. 1)

¹ Badanie "Opinie o podatku od dochodów indywidualnych za rok 1992" przeprowadzono w dniach 28 maja - 2 czerwca 1993 r. na 1035-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców kraju.

RYS. 1. ROZKŁAD PROCENTOWY ODPOWIEDZI NA PYTANIE:
**CZY, WEDŁUG PANA(I), W POLSCE PODATKI OD DOCHODÓW
 OBYWATELI SĄ W OGÓLE POTRZEBNE?**

Przeważająca większość ankietowanych akceptuje powszechny obowiązek podatkowy. Przekonanie, że podatki są nieodzowne, najczęściej wyrażają osoby z wyższym wykształceniem, kadra kierownicza i inteligencja oraz pracownicy umysłowi². Przeciwnego zdania ("podatki nie są potrzebne") są przede wszystkim robotnicy niewykwalifikowani oraz respondenci z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym.

Chociaż większość respondentów nie kwestionuje potrzeby płacenia podatków, to jednak (w odpowiedzi na kolejne pytanie ankiety) 36% badanych stwierdza, że "państwo zmusza obywateli do płacenia podatków, ale tak naprawdę nie bardzo wiadomo, na jakie cele".

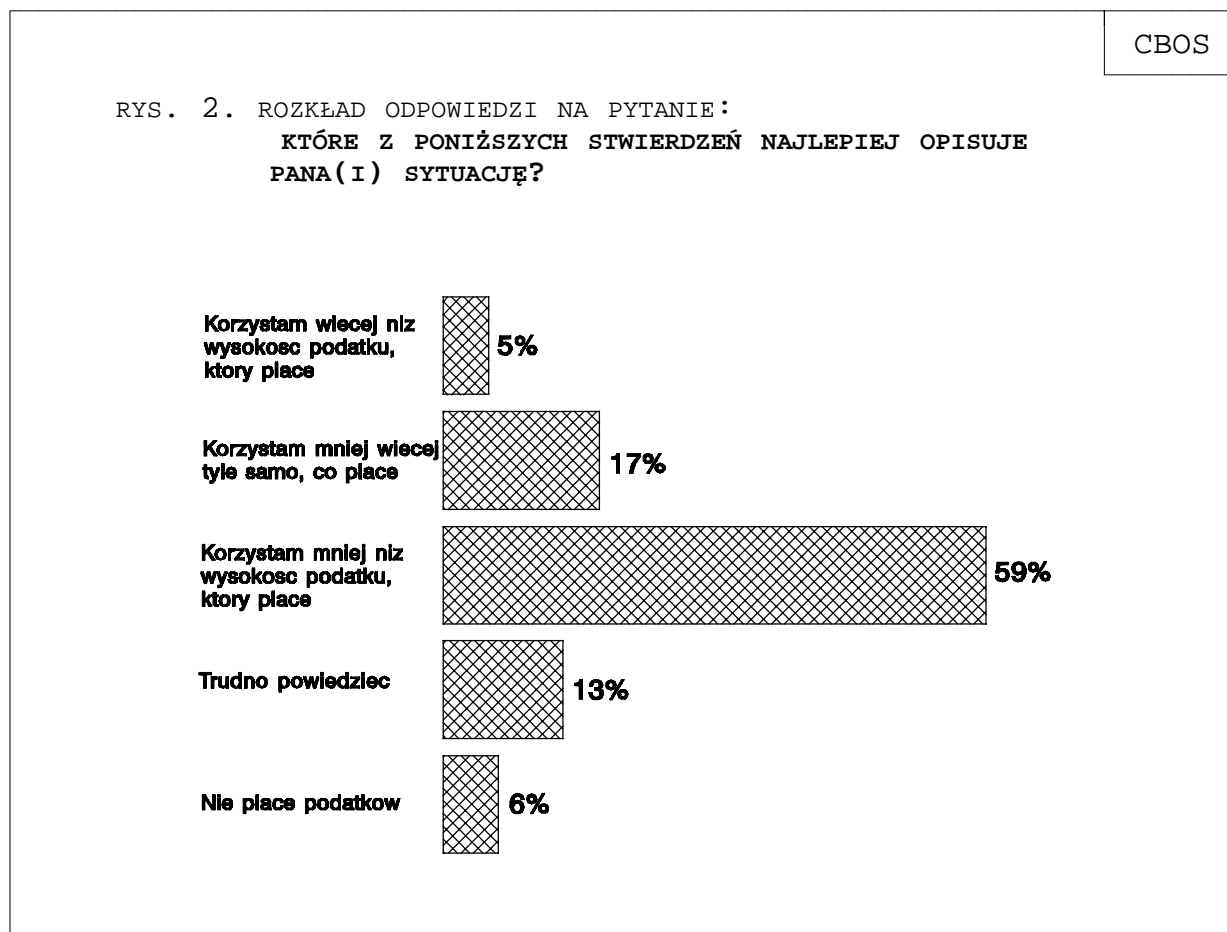
Które z poniższych stwierdzeń najlepiej charakteryzuje Pana(i) pogląd na temat podatków? Proszę wybrać tylko jedną odpowiedź.

Podatki są potrzebne po to, aby państwo miało środki na świadczenia publiczne, takie jak np.: budowę dróg, szpitali, szkół itp.	53%
Podatki potrzebne są głównie na utrzymanie aparatu władzy	8%
Państwo zmusza obywateli do płacenia podatków, ale tak naprawdę nie bardzo wiadomo, na jakie cele	36%
Trudno powiedziec	4%

² Zob. tabele aneksowe.

Osoby negujące potrzebę płacenia podatków częściej niż pozostali uważają, że nie wiadomo, na jakie cele przeznaczane są te środki, a więc nie dostrzegają związku między płaconymi przez siebie podatkami i finansowaniem sfery świadczeń publicznych, jak szpitale, szkoły itp. Respondenci, którzy częściej niż inni akceptują potrzebę płacenia podatków przez obywateli (osoby z wyższym wykształceniem, kadra kierownicza, inteligencja), częściej także podzielają pogląd, że z pieniędzy podatników państwo finansuje sferę świadczeń publicznych.

Obywatele płacąc podatki, pośrednio sami finansują świadczenia socjalne, z których korzystają. Interesowało nas, jak respondenci postrzegają ten bilans. Oceniając stosunek ponoszonych przez nich kosztów (podatki) do uzyskiwanych korzyści (świadczenia), ponad połowa badanych (59%) uznała, że korzysta mniej niż wynosi wysokość płaconego podatku (rys. 2).

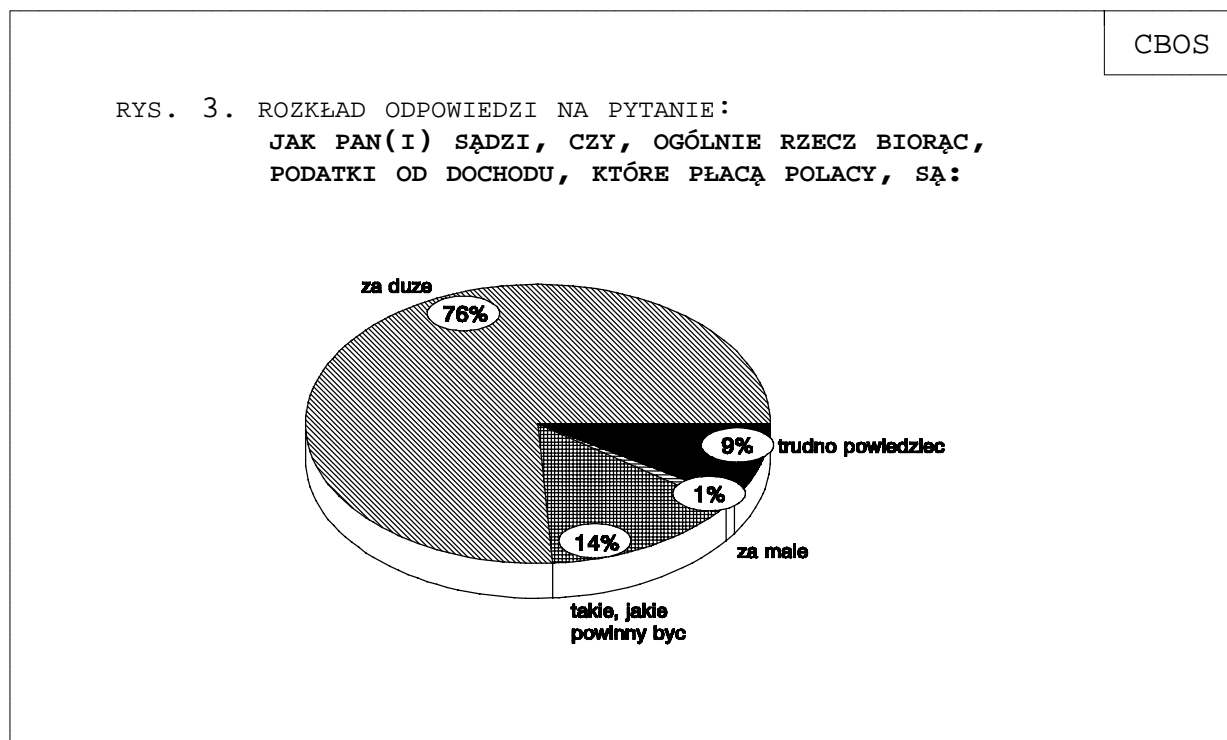

Bilans korzyści w stosunku do nakładów pozytywnie ocenia co piąty ankietowany - przyznają oni, że korzystają więcej niż wynosi płacony przez nich podatek lub tyle samo.

Wydaje się, że większość Polaków nie wie, ile naprawdę kosztują nauka, leczenie czy inne świadczenia finansowane przez państwo - stąd tak duża liczba osób, których zdaniem podatki są za wysokie w stosunku do uzyskiwanych za nie korzyści. Zarazem w mniemaniu wielu ludzi środki finansowe pochodzące z podatków nie są w całości przeznaczane na cele zgodne z interesem społecznym - przeważająca grupa ankietowanych (76%) jest zdania, że rząd marnotrawi część tych pieniędzy³. Wyrażana przez badanych opinia o niekorzystnym stosunku "zysków" do ponoszonych w formie podatków "strat" może być zatem konsekwencją przekonania o niewłaściwym czy też nieuczciwym dysponowaniu przez władze pieniędzmi podatników.

Podatki a sprawiedliwość społeczna

Większość respondentów uważa, że świadczenia, z których korzystają, nie bilansują się z płaconym przez nich podatkiem. Zarazem przeważająca część badanych sądzi, że podatek od dochodów osobistych jest w Polsce zbyt wysoki (rys. 3).

³ Jest to omówione szerzej w komunikacie CBOS "Podatki a budżet" (ukaze się w najbliższym czasie).

Niezadowolenie z wysokości podatków wyrażają podatnicy na całym świecie. Negatywna opinia Polaków o wysokości płaconych przez nich podatków nie jest więc wyjątkiem.

O tym, że podatki są za wysokie, najczęściej są przekonani ankietowani prywatni przedsiębiorcy i robotnicy niewykwalifikowani. Wysokość podatków od dochodów osobistych nie wzbudza sprzeciwu przede wszystkim kadry kierowniczej i inteligencji. Akceptacja wysokości podatków zwiększa się wraz ze wzrostem wykształcenia i lepszą oceną własnych warunków życia (tab. 1, 2).

Tabela 1. Ocena wysokości podatków a wykształcenie

w procentach

Ocena wysokości podatków	Wykształcenie			
	podstawowe	zawodowe	średnie	wyższe
Za duże	78	78	73	66
Takie, jakie powinny być	10	12	16	29

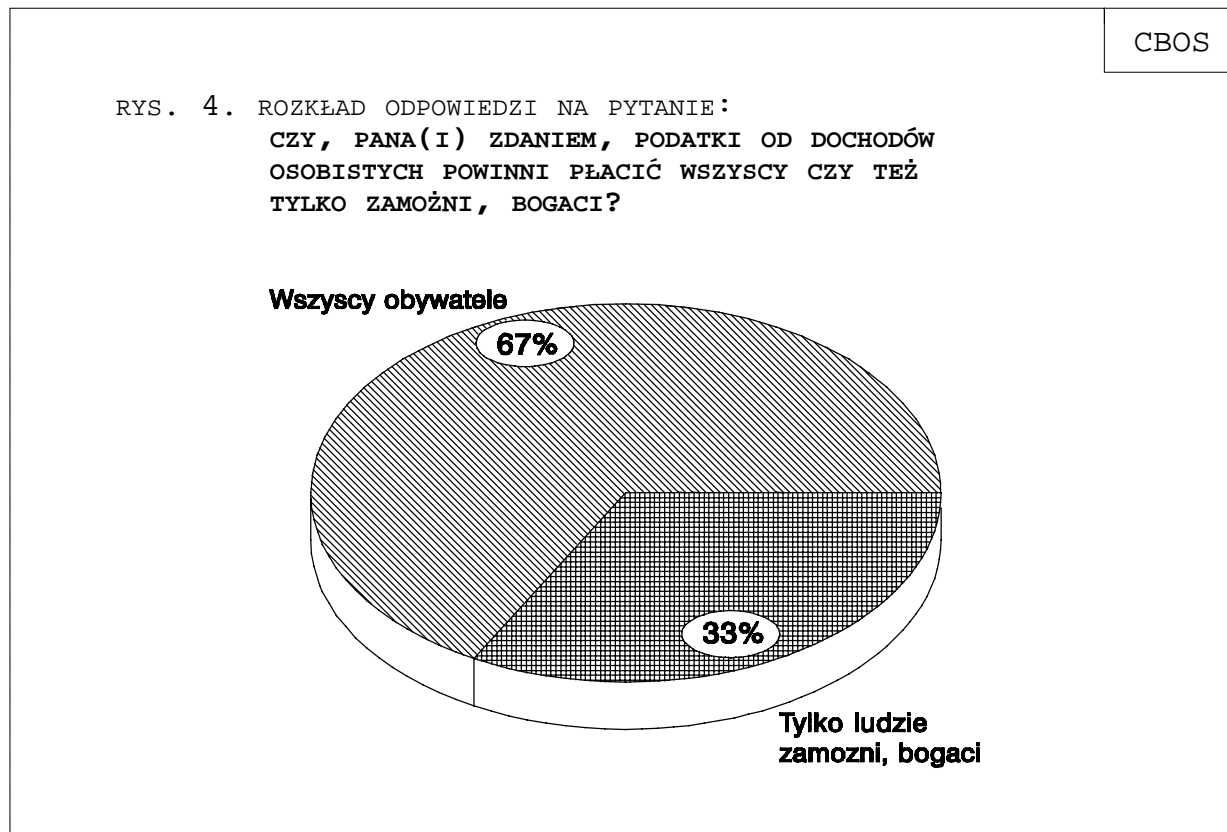
Tabela 2. Ocena wysokości podatków a ocena własnych warunków materialnych

w procentach

Ocena wysokości podatków	Ocena warunków materialnych		
	złe	średnie	dobrze
Za duże	83	72	62
Takie, jakie powinny być	7	18	27

Większość ankietowanych (74%) wie, że podatek jest zróżnicowany w zależności od wysokości dochodu. Jedynie 8% respondentów sądzi, że wszyscy obywatele płacą taki sam podatek - i według zdecydowanej większości z nich (80%) wynosi on 20% dochodów.

Zgadza się z tym, że podatki są potrzebne - a czy wszyscy musimy je płacić?
Zdaniem większości - tak (rys. 4).

Przekonanie, że podatki powinni płacić wszyscy, częściej niż przeciętnie wyrażają respondenci z wyższym wykształceniem oraz kadra kierownicza i inteligencja. Są to te same grupy społeczno-zawodowe, które w największym stopniu akceptują obowiązującą obecnie wysokość podatków.

Co trzeci ankietowany jest zdania, że podatki powinni płacić tylko ludzie zamożni. Opinię taką prezentują przede wszystkim osoby uzyskujące najniższe dochody i źle oceniające swoje warunki materialne. Częściej niż inni sądzą tak również robotnicy niewykwalifikowani, pracownicy fizyczno-umysłowi i gospodynie domowe. Wydaje się, że dla osób uważających, że obowiązek podatkowy powinien dotyczyć tylko ludzi zamożnych, ideałem byłoby państwo "janosikowe", które zabiera bogatym, aby utrzymać biednych.

W opinii publicznej polskie przepisy podatkowe nie są sprawiedliwe - zdaniem znacznej części ankietowanych istnieją grupy, które płacą zbyt małe podatki oraz grupy opodatkowane za wysoko w stosunku do ich możliwości finansowych (tab. 3).

Tabela 3

w procentach

Czy w Polsce są, według Pana(i), takie grupy społeczne, które płacą:	Wskazania respondentów		
	tak	nie	nie wiem
- zbyt małe podatki	58	12	30
- zbyt duże podatki	50	18	33

O tym, że w Polsce istnieją grupy płacące zbyt duże podatki, przekonany jest co drugi ankietowany. Większość z nich (67%) stanowią osoby, które jednocześnie mają poczucie, że korzyści, jakie uzyskują od państwa, są mniejsze niż wysokość płaconych przez nie podatków. Można zatem sądzić, że mówiąc o grupach opodatkowanych za wysoko, osoby te miały na myśli również siebie.

Grupy, które zdaniem respondentów (odpowiedzi na pytanie otwarte; N=565) płacą zbyt małe podatki, to:

- ▶ kapitaliści, biznesmeni 47%
- ▶ politycy 21%
- ▶ ludzie oszukujący państwo na podatkach, tzw. szara sfera 17%
- ▶ ludzie najbogatsi, najwięcej zarabiający 16%
- ▶ prywatni handlowcy, handel 14%
- ▶ księża, Kościół 5%
- ▶ zagraniczni biznesmeni, zagraniczne firmy 1%

Można przypuszczać, że wskazując grupy płacące zbyt małe podatki, respondenci kierowali się przede wszystkim oceną zarówno zamożności, jak i uczciwości przedstawicieli tych grup. Jak wskazują badania⁴, w świadomości społecznej istnieje stereotyp, według którego w naszym kraju majątek często zdobywa się metodami nieuczciwymi. Jednocześnie dla nikogo nie jest tajemnicą niesprawność polskiego systemu podatkowego, powodująca rozszerzanie się tzw.

⁴ Zob. komunikat CBOS "Bogaci w społeczeństwie", Warszawa, luty 1993 r.

szarej strefy, czyli wzrost liczebności podmiotów gospodarczych unikających płacenia podatków.

Można sądzić, że wśród wskazanych przez respondentów grup płacących zbyt małe podatki ludzie uważani za zamożnych znaleźli się nie tylko dlatego, iż według badanych powinni płacić więcej. Może być tak, że tym właśnie grupom - biznesmenom, politykom, handlowcom, itp. społeczeństwo najczęściej przypisuje uchylanie się od obowiązków podatkowych. Wniosek ten wzmacnia opinia większości respondentów, że znaczna część naszego społeczeństwa ukrywa swoje faktyczne dochody, zaniżając zarazem wysokość płaconego podatku⁵. Jednocześnie gwarancją polepszenia usług publicznych świadczonych przez państwo nie jest - zdaniem badanych - podwyższenie podatków, tylko zreformowanie działalności instytucji świadczących te usługi (55%) i skuteczniejsze ściąganie opłat podatkowych przez państwo (32%). Niedawno prasa opublikowała dane o wysokości dochodów posłów, senatorów i ministrów. Ta informacja w połączeniu z doniesieniami o nieuczciwości niektórych działaczy politycznych mogła mieć wpływ na to, że wśród osób, które zdaniem respondentów płacą zbyt małe podatki, znaleźli się również politycy.

Niewiele osób wskazuje duchowieństwo jako grupę, która odprowadza za mało pieniędzy do kasy państwa. Na to, że Kościół w ogóle znalazł się w tym gronie, miała prawdopodobnie wpływ niedawna dyskusja parlamentarna dotycząca opodatkowania Kościoła i jej efekt - przyznanie Kościołowi ulg podatkowych.

O istnieniu grup płacących zbyt małe podatki częściej niż inni są przekonani robotnicy wykwalifikowani. Ich zdaniem są to przede wszystkim biznesmeni i właściciele przedsiębiorstw, czyli tzw. sektor prywatny. Stanowisko robotników wykwalifikowanych może sygnalizować ogólniejszą niechęć "klasy pracującej" do powstającej warstwy posiadaczy kapitału. Trudno powiedzieć, w jakim stopniu niechęć ta jest efektem bieżących doświadczeń, a w jakim uwarunkowała ją socjalistyczna ideologia lat poprzednich.

⁵ Zob. komunikat CBOS "Podatki a uczciwość", Warszawa, sierpień 1993 r.

Podwyższenie podatków, czyli de facto zmniejszenie dochodów ludzi najbogatszych, postulują również częściej niż pozostali osoby najstarsze oraz respondenci z wykształceniem podstawowym. Co ósmy prywatny przedsiębiorca uważa, że zbyt małe podatki płacą działające w Polsce zagraniczne firmy. Co piąty rolnik w większym stopniu opodatkowałby handel i prywatnych handlowców. Zwolennikami wyższego opodatkowania Kościoła i duchowieństwa są przede wszystkim robotnicy niewykwalifikowani (26% przy średniej 5%) oraz prywatni przedsiębiorcy, uczniowie i studenci.

Respondenci zapytani (pytanie otwarte; N=484), kto ich zdaniem płaci obecnie zbyt duże podatki, wymieniali najczęściej:

▲ emerytów, rencistów	49%
▲ ludzi biednych, osoby mające trudną sytuację życiową, utrzymujących się z pomocy społecznej	23%
▲ robotników	20%
▲ prywatnych przedsiębiorców, właścicieli małych przedsiębiorstw	12%
▲ pracowników sfery budżetowej	11%
▲ rolników, chłopów	10%
▲ bezrobotnych	10%
▲ pracowników państwowych zakładów pracy	9%
▲ przeciętnych, zwykłych ludzi	7%
▲ osoby rozpoczynające działalność gospodarczą	1%

Kryteria, jakimi kierowali się respondenci wskazując te właśnie grupy, wydają się bardziej zróżnicowane niż w przypadku wskazań na płacących zbyt małe podatki. Z pewnością jednym z ważniejszych czynników było wyobrażenie o sytuacji finansowej osób należących do danej grupy. Zdaniem ankietowanych zbyt duże podatki płacą przede wszystkim ludzie uzyskujący niewysokie dochody i najubożsi. Badania CBOS wskazują, że w opinii społecznej kosztami przemian najbardziej obciążone są właśnie te grupy społeczne, które obecnie wskazano jako płacące zbyt duże podatki, a więc rolnicy, robotnicy, pracownicy sfery budżetowej, rodziny wielodzietne itd. Obniżając podatek upośledzonym finansowo grupom społecznym, państwo

spełniłoby swoją - oczekiwaną przez większość społeczeństwa - opiekuńczą rolę. Polityka podatkowa państwa postrzegana jest zatem jako rodzaj narzędzia wymiaru sprawiedliwości społecznej.

Analiza wypowiedzi respondentów nasuwa wniosek, że przeważająca większość ankietowanych nie dostrzega związku między wysokością podatków a rozwojem gospodarki przez promowanie prywatnej przedsiębiorczości. Większość obywateli prawdopodobnie nie do końca zdaje sobie sprawę, jak tworzy się dochód narodowy - dlatego tak powszechny jest postulat obniżenia podatku dla najniżej zarabiających, a tak niewiele osób uważa, że dobrze byłoby obniżyć go również osobom rozpoczynającym działalność gospodarczą.

Jednym z istotniejszych czynników, jaki miał w omawianym przypadku wpływ na opinie respondentów, jest przynależność do grupy społeczno-zawodowej. Biorąc pod uwagę dane socjodemograficzne, poglądy znacznej grupy respondentów w kwestii wysokości podatków można streścić następująco: "zbyt wysokie podatki płacę ja, ludzie tacy jak ja, grupa, do której należę". O takim podejściu świadczą dane. Zdaniem osób źle oceniających swe warunki materialne za wysokie podatki płacą przede wszystkim ludzie biedni. Robotnicy niewykwalifikowani i pracownicy fizyczno-umysłowi częściej niż pozostali są zdania, że za wysoko opodatkowani są robotnicy. Emeryci i renciści najchętniej sobie obniżyliby podatki, bezrobotni - bezrobotnym, prywatni przedsiębiorcy - biznesmenom i osobom rozpoczynającym działalność gospodarczą. Zdaniem kadry kierowniczej, inteligencji oraz uczącej się młodzieży za wysokie podatki płacą przede wszystkim pracownicy sfery budżetowej, a rolnicy i mieszkańcy wsi częściej niż inni uważają, że oni sami są opodatkowani za wysoko.

Generalnie, opinie respondentów o grupach płacących zbyt małe i zbyt duże podatki wskazują na traktowanie podatków jako elementu polityki społecznej, narzędzia do realizacji sprawiedliwości społecznej. "Zabrać bogatym, dodać biednym" - taką postawę wydaje się prezentować większość ankietowanych. Opinie o grupach płacących zbyt małe podatki świadczą również o normatywnym charakterze akceptacji powszechnego obowiązku podatkowego. Wprawdzie, jak wspomniano wcześniej, przeważająca część ankietowanych zgadza się, że płacenie podatków jest potrzebne, ale jednocześnie wszyscy płacimy za wysokie podatki.

Wszyscy - ponieważ wśród osób, które zdaniem ankietowanych płacą zbyt duże podatki reprezentowane są - w mniejszym lub większym stopniu - wszystkie grupy społeczne.

Ulgi podatkowe

Obecnie w naszym kraju podatki płacą wszyscy obywatele, chociaż zdaniem respondentów jedni płacą za dużo, inni za mało. Przepisy podatkowe przewidują zastosowanie ulg wobec niektórych podatników. Zapytaliśmy respondentów, komu - ich zdaniem - powinny przysługiwać ulgi w podatkach od dochodów osobistych (tab. 4).

Tabela 4

w procentach

Komu, Pana(i) zdaniem, powinny przysługiwać ulgi w podatkach od dochodów?	Wskazania respondentów		
	tak	nie	trudno powiedzieć
Czy ulgi powinny przysługiwać:			
- rodzicom dzieci niepełnosprawnych	96	2	2
- osobom przewlekłe chorym	96	2	2
- rodzinom wielodzietnym	86	12	2
- osobom, które dokonały darowizn na cele społeczne	79	15	6
- przedsiębiorcom, którzy inwestując tworzą nowe miejsca pracy	75	19	5
- osobom, które opłacają remont mieszkania lub budowę domu	74	21	5
- osobom bezrobotnym	72	20	8
- producentom zdrowej żywności	59	33	8
- osobom, które założyły przedsiębiorstwo i nie mają jeszcze dochodów	58	33	9
- ludziom, którzy zmieniają zawód, podnoszą kwalifikacje	53	36	11
- rodzicom posyłającym dzieci do prywatnych szkół	11	85	4

Wydaje się, że większość respondentów traktuje ulgi w podatkach nie jako rodzaj promocji pewnych rodzajów działalności, lecz raczej jako formę pomocy osobom lub grupom społecznym potrzebującym wsparcia w trudnej sytuacji - materialnej lub życiowej (np. choroba). Promować natomiast można osoby, które swoją działalnością wspierają potrzebujących - przedsiębiorców tworzących nowe miejsca pracy, ludzi dokonujących darowizn na cele społeczne. Zdaniem ankietowanych, na ulgi podatkowe najmniej zasługują rodzice posyłający dzieci do prywatnych szkół. Większość takich szkół pobiera od uczniów wysokie czesne, a więc

powszechnie uważa się, że ten rodzaj nauki mogą pobierać tylko uczniowie mający zamożnych rodziców. W opinii społecznej, ulgi podatkowe nie należą się zatem osobom zamożnym.

Nasuwa się wniosek, że w powszechnej świadomości ulgi podatkowe są równoznaczne z obniżeniem podatków. Znaczna część ankietowanych wskazała bowiem te same lub podobne grupy społeczne jako zasługujące na ulgi podatkowe i jako płacące zbyt duże podatki. W obu przypadkach są to ludzie pod jakimś względem upośledzeni i potrzebujący pomocy.

Opierając się na uzyskanych danych można sądzić, że w polskim społeczeństwie nie ma przeciwników ulg podatkowych. Wśród respondentów nie było bowiem takich osób, które uznałyby, że zniżka nie powinna przysługiwać żadnej z wymienionych grup.

Analiza czynnikowa danych pozwoliła wyodrębnić cztery sposoby myślenia o ulgach podatkowych (tab. 5).

Tabela 5

Komu powinny przysługiwać ulgi w podatkach od dochodów?	Wyodrębnione czynniki			
	I	II	III	IV
Przedsiębiorcom, którzy tworzą nowe miejsca pracy	0.693			
Ludziom, którzy zmieniają zawód, podnoszą kwalifikacje	0.661			
Osobom, które założyły przedsiębiorstwo i nie mają jeszcze dochodów	0.654			
Producentom zdrowej żywności	0.651			
Osobom, które dokonały darowizn na cele społeczne	0.632			
Rodzicom dzieci niepełnosprawnych		-0.892		
Osobom przewlekle chorym		-0.883		
Osobom bezrobotnym			0.806	
Rodzinom wielodzietnym			0.562	
Rodzicom posyłającym dzieci do prywatnych szkół				0.857
Osobom, które opłacają remont mieszkania lub budowę domu				0.631

Pierwszy czynnik można nazwać proefektywnościowym stosunkiem do podatku - obejmuje on wskazania na osoby, dla których ulgi podatkowe nie stanowią pomocy w ciężkiej sytuacji, lecz są rodzajem promocji czy ułatwieniem w dotychczas prowadzonej lub zamierzonej działalności.

Czynnik drugi i trzeci grupuje wskazania charakteryzujące egalitarystyczne podejście do kwestii ulg podatkowych. Zniżki w podatkach są tu rozumiane jako element polityki społecznej państwa wobec grup upośledzonych pod względem materialnym lub losowym.

Czwarty czynnik wskazuje na konsumpcyjny, nieegalitarny stosunek do kwestii ulg podatkowych. Objął on zarówno wskazania na rodziców, których stać na posyłanie dzieci do prywatnych szkół, jak i na osoby budujące dom lub remontujące mieszkanie. Należy pamiętać, że respondenci znacznie częściej byli skłonni uznać, iż na ulgi w podatkach zasługują ludzie inwestujący w dom lub mieszkanie niż ci, których dzieci uczą się w prywatnych szkołach (zob. tab. 4). Prawdopodobnie realizacja inwestycji mieszkaniowych często traktowana jest jako naturalna potrzeba czy wręcz konieczność, a opłacanie nauki dzieci w prywatnych szkołach dla wielu osób oznacza osiągnięcie pewnego poziomu luksusu.

Wprowadzenie ulg podatkowych zmniejszyłoby dochody państwa i tym samym mniej pieniędzy można byłoby przeznaczyć na rozmaite usługi publiczne, takie jak służba zdrowia czy oświata. Respondentów poproszono, aby biorąc pod uwagę te konsekwencje, wskazali grupy społeczne, którym przyznanie ulg podatkowych jest wręcz konieczne i najbardziej usprawiedliwione.

Grupy, które - zdaniem respondentów - koniecznie powinny mieć przyznane ulgi podatkowe (badani mogli wskazać nie więcej niż pięć grup), to:

▶ rodzice dzieci niepełnosprawnych	77%
▶ osoby przewlekle chore	75%
▶ rodziny wielodzietne	53%
▶ przedsiębiorcy tworzący nowe miejsca pracy	27%
▶ osoby bezrobotne	26%
▶ osoby, które dokonały darowizn na cele społeczne	22%
▶ osoby, które opłacają budowę domu lub remont	18%
▶ osoby, które założyły przedsiębiorstwo i nie mają jeszcze dochodów	7%

▶ producenci zdrowej żywności	5%
▶ ludzie, którzy zmieniają zawód, podnoszą kwalifikacje	5%
▶ rodzice posyłający dzieci do szkół prywatnych	2%

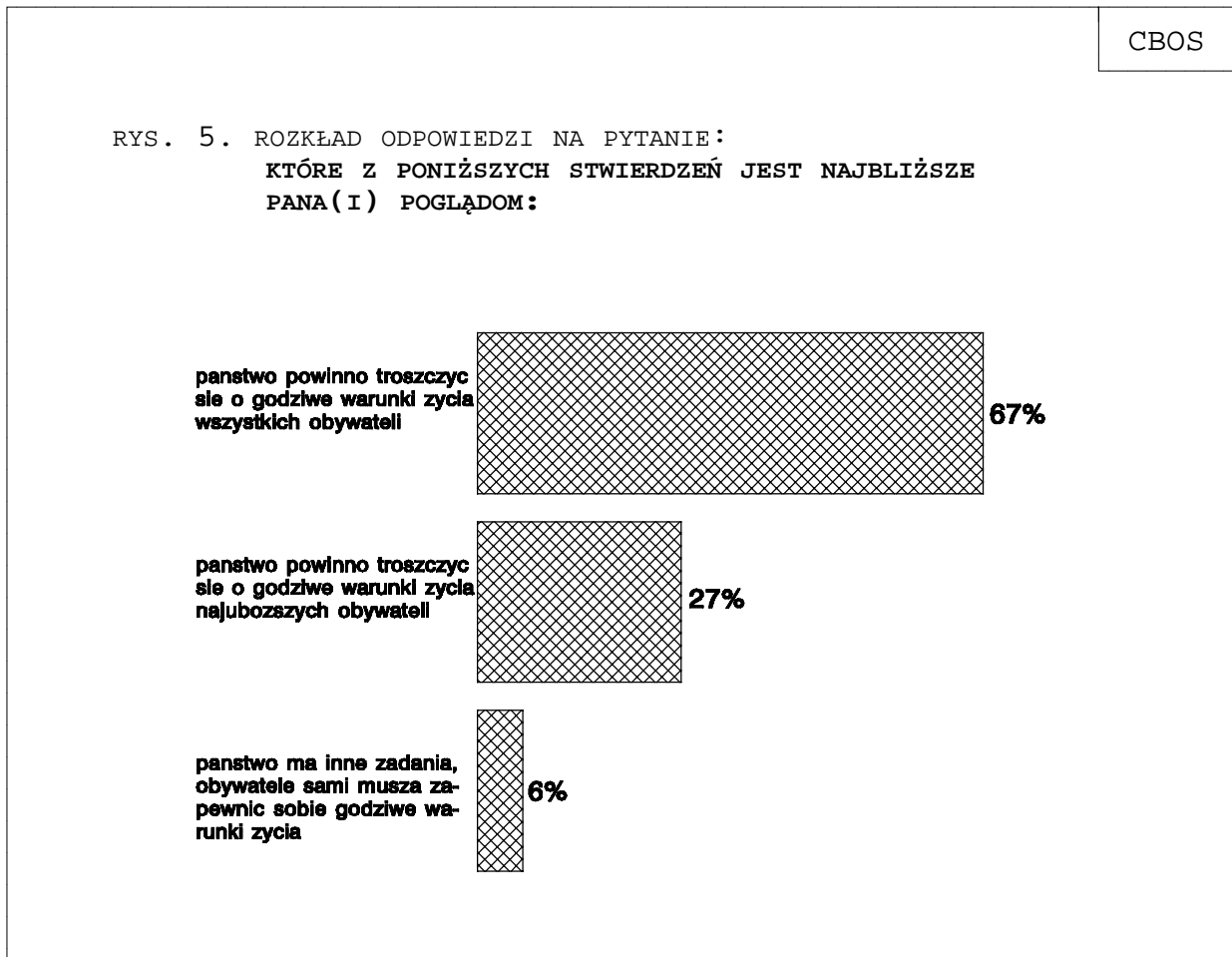
Uzyskane dane potwierdzają wniosek o powszechnym traktowaniu ulg podatkowych jako formy pomocy w trudnej sytuacji - najwięcej wskazań uzyskały grupy upośledzone pod względem zdrowotnym lub materialnym. Jednak - co ciekawe - nieco więcej niż jedna czwarta ankietowanych uznała, że na ulgi podatkowe zasługują przede wszystkim przedsiębiorcy tworzący nowe miejsca pracy. Taki pogląd może świadczyć o wzroście "świadomości ekonomicznej" społeczeństwa. Istnieje także prawdopodobieństwo, że jest to - podobnie jak opinia o potrzebie płacenia podatków - sąd o charakterze jedynie normatywnym. Jak wspomniano wcześniej, prywatni przedsiębiorcy zajmują czołowe miejsce wśród tych, którzy, zdaniem ankietowanych, opodatkowani są zbyt nisko. Poparcie ulg podatkowych dla przedsiębiorców tworzących nowe miejsca pracy wiązać się może również z silną obawą przed bezrobociem - jak wskazują badania CBOS utraty pracy obawia się obecnie znaczna część ankietowanych.

Analiza danych socjodemograficznych potwierdza wcześniejsze wnioski - wskazując grupy najbardziej zasługujące na ulgi podatkowe respondenci często wymieniają grupy, do których sami należą lub których interesy są im w jakiś sposób bliskie. Prywatni przedsiębiorcy częściej niż inni optują za promowaniem różnych form prywatnej przedsiębiorczości; emeryci, renciści i osoby najstarsze są zdania, że najbardziej usprawiedliwione są ulgi podatkowe dla przewlekle chorych; zdaniem rolników przyznanie ulg jest konieczne w przypadku producentów zdrowej żywności; osoby religijne opowiadają się za ulgami podatkowymi dla rodzin wielodzietnych i rodziców dzieci niepełnosprawnych; bezrobotni są zdania, że na ulgi podatkowe zasługują przede wszystkim ludzie pozbawieni pracy.

Generalnie, zwolennikami ulg podatkowych traktowanych jako pomoc potrzebującym są przede wszystkim respondenci niżej wykształceni, starsi, gorzej sytuowani i mający niższy status zawodowy. Osoby z wyższym wykształceniem, dobrze sytuowane, mające wyższą pozycję zawodową (kadra kierownicza, inteligencja) oraz prywatni przedsiębiorcy częściej są zwolennikami ulg podatkowych o charakterze promocyjnym, wspierających prywatną przedsiębiorczość.

Obowiązki państwa

Można z pewnym uproszczeniem powiedzieć, że w państwach, które dochody z podatków przeznacza przede wszystkim na finansowanie świadczeń społecznych, obowiązuje zasada - im wyższe podatki, tym więcej bezpłatnych świadczeń. W ustroju socjalistycznym, który bardzo silnie akcentował opiekuńczą rolę państwa wobec obywateli, w niewielkim stopniu kierowano się zasadą zależności świadczeń społecznych od wysokości podatków. Wielość pozornie bezpłatnych usług socjalnych stała się, między innymi, przyczyną ogromnego przywiązania obywateli do idei państwa opiekuńczego (rys. 5).

Opinie respondentów o opiekuńczej roli państwa, rozpatrywane w połączeniu z poglądami na temat wysokości płaconych przez obywateli podatków, wskazują na niedostrzeganie przez społeczeństwo zależności między bezpłatnymi świadczeniami społecznymi a podatkami. Obywatele domagają się opieki państwa, lecz nie kojarzą jej z pieniędzmi podatników. Ten wniosek potwierdzają dane - zarówno wśród zwolenników, jak i przeciwników opiekuńczej roli państwa odsetek osób uznających potrzebę płacenia podatków jest zbliżony (około 80%).

Idea państwa opiekuńczego jest bliska przeważającej większości respondentów. Przemiany zachodzące w kraju powodują między innymi znaczne rozwarstwienie materialne społeczeństwa. Ta sytuacja sprawia, że wzmagają się postawy roszczeniowe wobec państwa, zwłaszcza wśród grup dotychczas uprzywilejowanych, a obecnie tracących ten status. Idee państwa opiekuńczego znajdują również oddźwięk wśród osób najuboższych, nie radzących sobie materialnie, oraz najmłodszych, wchodzących dopiero w życie zawodowe i napotykających przy tym wiele trudności. Jak wskazują dane, opinię, że państwo ma obowiązek troszczenia się o godziwe warunki życia wszystkich obywateli, podzielają przede wszystkim pracownicy fizyczno-umysłowi, robotnicy wykwalifikowani oraz respondenci poniżej 24 roku życia. Osoby najstarsze, emeryci i renciści oraz gospodynie domowe częściej niż inni są zdania, że obowiązkiem państwa jest troska o byt najuboższych obywateli.

Za liberalnym modelem państwa, czyli takim, które obywatelom pozostawia sprawę kształtowania ich warunków życia, opowiadają się częściej od innych rolnicy, prywatni przedsiębiorcy i osoby dobrze oceniające swoje warunki materialne. Przeciwni państwu opiekuńczemu są zatem ci, którzy w większym stopniu niż inni decydują o poziomie swych warunków życia.

★

★ ★

Płacenie podatków od dochodów jest powszechnie akceptowane, ale jednocześnie większość respondentów uważa, że podatki są zbyt wysokie. Powszechny jest pogląd, że za dużo płacą przede wszystkim ludzie źle sytuowani. Opinie większości ankietowanych o podatku od dochodów osobistych można streścić w słowach: "generalnie podatki są słuszne, ale ja płacę za dużo". Nie jest to postawa wyróżniająca Polaków - spotyka się ją na całym świecie.

Respondenci powszechnie akceptują ulgi podatkowe, lecz rozumiane jako element polityki społecznej - pomoc potrzebującym, a nie jako promocja pewnych rodzajów działalności. Stąd wśród osób, którym - zdaniem ankietowanych - przede wszystkim należą się ulgi, znalazły się grupy upośledzone pod względem materialnym lub losowym.

Dla większości respondentów ideałem jest państwo opiekuńcze, którego obowiązkiem jest zapewnienie obywatelom godziwych warunków życia. W świadomości społecznej bezpłatne świadczenia społeczne nie mają związku z podatkami. Duże oczekiwania wobec państwa przy jednoczesnym postulacie obniżenia podatków to sprzeczność, lecz może to być sprzeczność pozorna. Osoby wyrażające taki pogląd prawdopodobnie traktują zmniejszenie obowiązku podatkowego właśnie jako wyraz troski państwa o obywatela.

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. bielsko-podlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Czy, według Pana(i), w Polsce podatki od dochodów obywateli są w ogóle potrzebne?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	80	16	4	1034
Płeć				
Mężczyźni	86	12	2	491
Kobiety	75	19	5	543
Wiek				
do 24 lat	80	16	4	123
25-34	81	15	3	170
35-44	81	17	2	234
45-54	74	22	4	145
55-64	79	16	4	166
65 lat i więcej	85	11	4	191
Miejsce zamieszkania				
Wieś	77	18	4	400
Miasto do 20 tys.	72	23	4	107
od 21 do 100 tys.	88	12	0	212
101-500 tys.	79	15	6	159
501 tys. i więcej mieszk.	85	12	3	158
Region				
Północny	83	11	6	105
Zachodni	83	13	3	119
Środkowozachodni	78	19	4	161
Środkowy	72	24	4	202
Wschodni	85	14	1	101
Południowo-wschodni	85	12	2	163
Południowo-zachodni	82	14	4	184
Wykształcenie				
Podstawowe	74	21	5	364
Zasadnicze zawodowe	74	21	5	259
Średnie	89	10	1	336
Wyższe	97	3	0	75
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	92	7	1	54
Prac. umysł. niż. szczebla	94	6	0	115
Pracownicy fiz. - umysł.	68	28	4	53
Robotnicy wykwalifikowani	84	16	0	103
Robotnicy niewykwalifik.	67	29	4	61
Rolnicy	84	14	3	64
Prywatni przedsiębiorcy	85	15	0	40
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	79	16	5	358
Uczniowie i studenci	91	6	3	38
Bezrobotni	79	16	5	81
Gospodynie domowe i inni	61	28	11	67
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 500 tys. zł	68	18	14	61
500 tys. - 999 tys.	76	20	4	247
1000 tys. - 1499 tys.	76	21	3	309
1500 tys. - 1999 tys.	85	12	2	157
2000 tys. i powyżej	91	7	2	231
Ocena własnych war. mater.				
Złe	76	19	5	454
Średnie	83	14	2	478
Dobre	84	11	5	103
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	83	15	2	61
Raz w tygodniu	81	16	3	601
Kilka razy w roku	77	19	4	267
W ogóle nie uczestniczy	82	12	5	101
Ocena kier. rozrw. syt. w kraju				
Dobry kierunek	84	14	2	143
Zły kierunek	79	17	4	731
Trudno powiedzieć	85	12	3	160

Tabela 2. Które z poniższych stwierdzeń najlepiej charakteryzuje Pana(i) poglądy na temat podatków? 1 - podatki są potrzebne po to, aby państwo miało środki na świadczenia publiczne, np. budowę dróg, szpitali, szkół, 2 - podatki są potrzebne głównie na utrzymanie aparatu władzy, 3 - państwo zmusza obywateli do płacenia podatków, ale tak naprawdę nie bardzo wiadomo na jakie cele

(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	53	8	36	4	1035
Płeć					
Mężczyźni	59	8	30	3	492
Kobiety	47	8	41	4	543
Wiek					
do 24 lat	54	5	38	2	123
25-34	53	8	36	3	170
35-44	49	6	42	3	234
45-54	44	8	46	2	145
55-64	55	12	31	3	166
65 lat i więcej	61	9	23	8	192
Miejsce zamieszkania					
Wieś	51	9	35	5	400
Miasto do 20 tys.	37	10	48	4	107
od 21 do 100 tys.	56	6	37	1	212
101-500 tys.	53	9	35	3	160
501 tys. i więcej mieszk.	63	6	29	3	158
Region					
Północny	60	5	31	4	106
Zachodni	43	11	45	1	119
Środkowozachodni	47	11	41	1	161
Środkowy	50	5	39	6	202
Wschodni	52	4	38	6	101
Południowo-wschodni	60	12	24	4	163
Południowo-zachodni	55	8	33	4	184
Wykształcenie					
Podstawowe	54	11	31	4	364
Zasadnicze zawodowe	46	9	41	3	259
Średnie	51	6	39	4	336
Wyższe	76	3	20	1	75
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	68	4	28	0	54
Prac. umysł. niż. szczebla	49	4	46	1	115
Pracownicy fiz.- umysł.	46	1	53	0	53
Robotnicy wykwalifikowani	58	10	30	2	103
Robotnicy niewykwalifik.	50	10	34	6	61
Rolnicy	44	9	42	6	64
Prywatni przedsiębiorcy	48	3	41	8	40
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	54	10	30	6	359
Uczniowie i studenci	58	3	39	0	38
Bezrobotni	54	14	32	0	81
Gospodynie domowe i inni	44	9	42	5	67
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 500 tys. zł	49	13	34	4	61
500 tys. - 999 tys.	45	9	43	3	247
1000 tys. - 1499 tys.	52	8	35	5	309
1500 tys. - 1999 tys.	55	7	35	3	157
2000 tys. i powyżej	61	7	30	3	231
Ocena własnych war. mater.					
Złe	42	10	44	5	454
Średnie	61	8	30	2	478
Dobre	63	2	29	6	103
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	49	5	40	5	61
Raz w tygodniu	54	9	35	3	601
Kilka razy w roku	50	7	39	5	268
W ogóle nie uczestniczy	54	9	32	5	101
Ocena kier. rozrw. syt. w kraju					
Dobry kierunek	72	7	19	2	143
Zły kierunek	47	9	41	3	731
Trudno powiedzieć	63	5	25	7	161

Tabela 3. Państwo zapewnia pewne świadczenia, takie jak: służba zdrowia, szkolnictwo, ubezpieczenia itp., a więc ponosi koszty. Jednocześnie Pan(i) płaci podatki. Które z poniższych stwierdzeń najlepiej opisuje Pana(i) sytuację: 1 - korzystam więcej, niż wynosi podatek który płacę, 2 - korzystam mniej więcej tyle samo, co płacę, 3 - korzystam mniej niż wynosi podatek, który płacę

(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	6	18	63	13	968
Płeć					
Mężczyźni	5	18	65	11	467
Kobiety	6	18	61	15	501
Wiek					
do 24 lat	5	19	61	15	87
25-34	2	28	60	10	158
35-44	7	14	70	9	229
45-54	4	13	72	11	142
55-64	5	9	68	18	161
65 lat i więcej	9	25	46	20	186
Miejsce zamieszkania					
Wieś	6	14	61	19	367
Miasto do 20 tys.	6	16	66	13	103
od 21 do 100 tys.	7	24	61	8	203
101-500 tys.	6	20	63	10	144
501 tys.i więcej mieszk.	3	18	69	10	152
Region					
Północny	2	18	63	17	99
Zachodni	6	19	65	10	110
Środkowozachodni	6	8	77	10	151
Środkowy	2	21	59	17	186
Wschodni	7	12	64	18	96
Południowo-wschodni	8	24	59	9	154
Południowo-zachodni	9	20	57	14	173
Wykształcenie					
Podstawowe	5	16	59	20	339
Zasadnicze zawodowe	3	14	69	13	238
Średnie	8	22	63	8	315
Wyższe	8	21	62	9	75
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier.,inteligencja	10	23	55	11	54
Prac.umysł.niż.szczegła	6	25	67	2	115
Pracownicy fiz.- umysł.	5	12	77	6	53
Robotnicy wykwalifikowani	1	20	72	7	103
Robotnicy niewykwalifik.	8	7	74	10	61
Rolnicy	3	21	60	16	57
Prywatni przedsiębiorcy	0	14	84	2	40
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	7	18	55	20	354
Uczniowie i studenci	15	10	46	29	14
Bezrobotni	3	17	64	16	73
Gospodynie domowe i inni	6	15	62	17	45
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 500 tys.zł	3	20	51	25	53
500 tys. - 999 tys.	4	13	71	11	221
1000 tys. - 1499 tys.	5	22	57	15	292
1500 tys. - 1999 tys.	5	19	57	20	153
2000 tys. i powyżej	9	16	71	5	222
Ocena własnych war. mater.					
Złe	4	16	63	17	423
Średnie	6	19	64	12	446
Dobre	12	21	62	5	99
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	20	8	61	11	59
Raz w tygodniu	5	20	60	15	554
Kilka razy w roku	4	16	68	12	259
W ogóle nie uczestniczy	4	17	71	8	91
Ocena kier.rozw.syt.w kraju					
Dobry kierunek	9	33	53	5	137
Zły kierunek	5	12	69	14	681
Trudno powiedzieć	6	29	47	18	150

Tabela 4. Jak Pan(i) sądzi, czy, ogólnie rzecz biorąc, podatki od dochodu, które płać Polacy, są:

(%)

	za duże	takie jak powinny być	za małe	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	76	14	1	9	1034
Płeć					
Mężczyźni	74	16	1	8	491
Kobiety	77	12	1	10	543
Wiek					
do 24 lat	81	14	0	6	123
25-34	73	19	1	7	170
35-44	78	13	0	9	233
45-54	77	12	2	9	145
55-64	75	10	3	13	166
65 lat i więcej	72	15	0	12	192
Miejsce zamieszkania					
Wieś	74	12	0	13	399
Miasto do 20 tys.	80	10	4	5	107
od 21 do 100 tys.	77	16	1	6	212
101-500 tys.	78	14	1	7	160
501 tys. i więcej mieszk.	72	17	2	10	158
Region					
Północny	74	10	5	11	106
Zachodni	77	14	3	7	119
Środkowozachodni	79	13	0	8	161
Środkowy	75	13	0	11	202
Wschodni	70	15	1	14	101
Południowo-wschodni	80	12	0	8	163
Południowo-zachodni	72	18	1	9	183
Wykształcenie					
Podstawowe	78	10	0	12	364
Zasadnicze zawodowe	78	12	2	8	258
Średnie	73	16	2	9	336
Wyższe	66	29	0	6	75
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	54	33	0	13	54
Prac. umysł. niż. szczebla	73	15	2	10	115
Pracownicy fiz. - umysł.	84	13	0	3	53
Robotnicy wykwalifikowani	75	15	3	7	102
Robotnicy niewykwalifik.	89	8	1	2	61
Rolnicy	73	13	0	14	64
Prywatni przedsiębiorcy	86	7	5	2	40
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	74	14	1	12	359
Uczniowie i studenci	66	26	0	8	38
Bezrobotni	82	11	0	8	81
Gospodynie domowe i inni	84	2	2	12	67
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 500 tys. zł	75	8	1	15	61
500 tys. - 999 tys.	81	11	1	8	247
1000 tys. - 1499 tys.	79	11	0	10	309
1500 tys. - 1999 tys.	70	20	0	9	157
2000 tys. i powyżej	70	20	3	7	231
Ocena własnych war. mater.					
Złe	83	7	0	10	453
Średnie	72	18	1	9	478
Dobre	62	27	4	7	103
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	80	15	1	4	61
Raz w tygodniu	74	14	1	11	600
Kilka razy w roku	79	11	2	8	268
W ogóle nie uczestniczy	78	17	0	5	101
Ocena kier. rozw. syst. w kraju					
Dobry kierunek	63	25	2	10	143
Zły kierunek	81	10	1	9	730
Trudno powiedzieć	65	24	0	11	161

Tabela 5. Kto w Polsce, według Pana(i), płaci za małe podatki: 1 - ludzie najbogatsi, 2 - politycy, władza, 3 - sektor prywatny, biznesmeni, 4 - oszuści podatkowi, "szara strefa", 5 - zagraniczni przedsiębiorcy, 6 - handel, handlarze, 7 - Kościół, księża, 8 - inni, 9 - trudno powiedzieć

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Liczba osób
Ogółem	16	21	47	17	1	14	5	10	4	554
Płeć										
Mężczyźni	18	21	46	19	2	11	6	10	3	302
Kobiety	13	22	49	15	1	17	4	11	5	252
Wiek										
do 24 lat	10	24	48	15	1	14	8	3	10	62
25-34	18	23	56	11	2	15	1	13	1	88
35-44	11	17	49	16	3	11	9	15	4	126
45-54	12	25	50	21	3	14	4	8	2	85
55-64	17	27	48	18	0	12	4	12	0	99
65 lat i więcej	26	15	33	19	0	19	2	6	7	91
Miejsce zamieszkania										
Wieś	12	22	51	17	1	15	5	14	4	187
Miasto do 20 tys.	15	18	42	13	0	19	7	9	7	60
od 21 do 100 tys.	29	18	47	15	2	12	7	8	2	117
101-500 tys.	12	23	40	21	1	6	4	14	3	85
501 tys. i więcej mieszk.	12	24	49	17	4	16	1	5	3	106
Region										
Północny	21	19	36	18	2	3	4	13	4	56
Zachodni	11	27	51	14	0	14	2	13	5	56
Środkowozachodni	10	17	47	22	4	17	2	13	5	89
Środkowy	27	24	37	13	1	11	4	4	5	118
Wschodni	15	17	52	21	2	16	8	8	5	57
Południowo-wschodni	16	19	50	16	1	19	5	19	1	84
Południowo-zachodni	8	25	59	16	0	15	9	6	1	94
Wykształcenie										
Podstawowe	23	24	41	11	1	14	6	10	5	178
Zasadnicze zawodowe	11	25	51	14	2	11	3	10	4	160
Średnie	13	18	51	25	0	14	6	11	2	180
Wyższe	16	11	41	16	6	22	2	7	4	36
Grupa społ.-zaw. pracujący										
Kadra kier., inteligencja	15	15	55	13	0	15	2	8	4	24
Prac.umysł.niż.szczebła	13	16	53	30	1	17	4	7	1	75
Pracownicy fiz.- umysł.	7	40	55	11	0	18	0	7	0	27
Robotnicy wykwalifikowani	11	12	63	17	1	6	3	13	0	77
Robotnicy niewykwalifik.	10	30	41	5	0	5	26	9	6	30
Rolnicy	13	28	50	18	0	22	2	9	7	29
Prywatni przedsiębiorcy	15	13	24	20	13	7	18	25	0	18
Bierni zawodowo										
Renciści i emeryci	23	24	39	18	0	15	2	9	4	183
Uczniowie i studenci	24	15	45	12	0	21	11	9	6	21
Bezrobotni	9	26	45	8	8	7	6	5	14	41
Gospodynie domowe i inni	11	16	49	11	2	21	0	27	2	28
Dochody na jedną osobę										
Poniżej 500 tys.zł	17	9	58	9	0	13	5	7	12	24
500 tys. - 999 tys.	13	30	48	15	2	15	4	12	3	147
1000 tys. - 1499 tys.	23	23	41	12	0	9	5	12	4	166
1500 tys. - 1999 tys.	13	25	53	19	0	16	1	9	2	82
2000 tys. i powyżej	11	9	51	24	4	15	5	7	4	122
Ocena własnych war. mater.										
Złe	15	23	47	15	2	13	6	12	3	253
Średnie	19	22	48	17	2	13	2	8	3	245
Dobre	8	9	45	23	0	18	9	14	8	57
Udział w prakt. religijnych										
Kilka razy w tygodniu	23	34	47	7	4	11	5	17	5	25
Raz w tygodniu	16	21	49	17	1	15	3	8	3	317
Kilka razy w roku	14	17	45	19	2	12	9	15	3	157
W ogóle nie uczestniczy	19	30	42	11	1	11	5	8	6	53
Ocena kier.rozw.syt.w kraju										
Dobry kierunek	10	22	49	15	0	19	2	4	4	64
Zły kierunek	13	23	51	16	1	14	5	11	4	410
Trudno powiedzieć	35	13	26	24	3	9	7	13	2	81

Tabela 6. Kto w Polsce, według Pana, płaci za duże podatki: 1 - ludzie najbiedniejsi, mający trudną sytuację, 2 - zwykli, przeciętni ludzie, 3 - robotnicy, 4 - rolnicy, 5 - emeryci i renciści, 6 - pracownicy sfery budżetowej, 7 - pracownicy państwowych przedsiębiorstw, 8 - bezrobotni, 9 - właściciele prywatnych przedsiębiorstw, 10 - osoby rozpoczynające działalność gospodarczą, 11 - inni

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ogółem	23	7	20	10	49	11	9	10	12
Płeć									
Mężczyźni	18	7	28	9	42	8	11	6	17
Kobiety	28	7	13	10	55	14	7	14	6
Wiek									
do 24 lat	12	7	19	4	43	22	12	16	16
25-34	35	4	25	5	40	13	4	11	11
35-44	26	5	20	7	45	11	8	13	10
45-54	22	20	26	9	45	8	6	8	7
55-64	20	6	9	18	64	9	4	11	5
65 lat i więcej	18	3	24	14	56	7	21	4	24
Miejsce zamieszkania									
Wieś	21	7	23	20	42	6	6	9	10
Miasto do 20 tys.	23	6	18	7	47	19	5	11	9
od 21 do 100 tys.	23	3	26	3	52	16	19	12	24
101-500 tys.	24	3	15	4	47	12	8	12	11
501 tys.i więcej mieszk.	27	16	14	2	62	8	5	9	2
Region									
Północny	32	5	16	3	43	7	1	9	16
Zachodni	14	7	15	4	64	15	5	23	3
Środkowozachodni	33	11	11	11	50	13	6	14	7
Środkowy	13	11	36	9	38	7	22	8	17
Wschodni	24	0	22	23	46	14	5	17	10
Południowo-wschodni	21	5	20	13	55	21	6	6	8
Południowo-zachodni	25	6	15	6	50	2	8	3	15
Wykształcenie									
Podstawowe	20	6	25	18	52	4	14	10	15
Zasadnicze zawodowe	21	7	26	10	48	8	6	13	12
Średnie	28	7	16	4	48	17	9	10	8
Wyższe	19	13	4	0	37	24	0	6	11
Grupa społ.-zaw. pracujący									
Kadra kier.,inteligencja	22	7	4	4	35	30	6	3	9
Prac.umysł.niż.szczebła	35	13	1	0	50	18	10	13	2
Pracownicy fiz.- umysł.	22	29	42	17	27	4	11	0	17
Robotnicy wykwalifikowani	22	6	23	9	47	14	12	8	16
Robotnicy niewykwalifik.	21	13	30	8	42	5	0	21	5
Rolnicy	10	2	32	40	34	8	2	8	4
Prywatni przedsiębiorcy	31	5	13	0	40	0	0	9	30
Bierni zawodowo									
Renciści i emeryci	23	4	17	13	63	5	13	8	14
Uczniowie i studenci	6	0	22	0	54	53	30	15	8
Bezrobotni	25	6	32	0	36	17	2	28	5
Gospodynie domowe i inni	20	3	32	4	46	7	0	9	10
Dochody na jedną osobę									
Poniżej 500 tys.zł	28	1	20	13	35	3	2	18	12
500 tys. - 999 tys.	30	4	30	11	51	7	9	18	6
1000 tys. - 1499 tys.	18	12	27	11	43	15	16	6	18
1500 tys. - 1999 tys.	26	5	10	7	61	17	5	5	6
2000 tys. i powyżej	21	7	7	6	50	9	5	10	9
Ocena własnych war. mater.									
Złe	29	5	22	11	52	10	5	13	6
Średnie	18	9	21	10	45	13	15	7	16
Dobre	17	10	11	2	50	6	2	8	18
Udział w prakt. religijnych									
Kilka razy w tygodniu	27	4	10	35	61	4	0	15	6
Raz w tygodniu	21	8	22	11	45	12	12	9	13
Kilka razy w roku	26	7	20	3	47	12	6	9	14
W ogóle nie uczestniczy	22	3	22	6	62	5	5	20	2
Ocena kier.rozw.syt.w kraju									
Dobry kierunek	23	17	23	2	35	11	2	4	22
Zły kierunek	23	5	18	11	56	12	6	12	6
Trudno powiedzieć	23	6	29	10	28	7	28	6	29

Tabela 6 (cd.)

(%)

	10	11	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	1	6	2	481
Płeć				
Mężczyźni	1	10	2	239
Kobiety	1	3	1	242
Wiek				
do 24 lat	0	5	0	55
25-34	2	6	4	83
35-44	1	7	1	109
45-54	3	13	0	66
55-64	0	5	2	85
65 lat i więcej	1	1	3	79
Miejsce zamieszkania				
Wieś	1	6	2	176
Miasto do 20 tys.	2	14	0	63
od 21 do 100 tys.	0	5	1	100
101-500 tys.	1	6	0	66
501 tys. i więcej mieszk.	3	2	3	76
Region				
Północny	3	7	3	60
Zachodni	0	14	2	47
Środkowozachodni	3	12	0	77
Środkowy	0	2	4	100
Wschodni	0	5	2	43
Południowo-wschodni	0	4	0	80
Południowo-zachodni	2	3	0	74
Wykształcenie				
Podstawowe	1	4	2	165
Zasadnicze zawodowe	0	4	0	112
Średnie	0	8	1	165
Wyższe	6	14	6	39
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	0	17	10	24
Prac. umysł. niż. szczebla	0	6	0	51
Pracownicy fiz.- umysł.	0	6	0	26
Robotnicy wykwalifikowani	0	3	0	54
Robotnicy niewykwalifik.	0	10	0	28
Rolnicy	0	11	2	30
Prywatni przedsiębiorcy	14	31	0	25
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	1	2	1	160
Uczniowie i studenci	0	4	0	16
Bezrobotni	0	3	0	37
Gospodynie domowe i inni	3	3	7	29
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 500 tys. zł	0	10	10	30
500 tys. - 999 tys.	2	3	0	123
1000 tys. - 1499 tys.	0	4	0	147
1500 tys. - 1999 tys.	0	4	0	62
2000 tys. i powyżej	3	13	2	101
Ocena własnych war. mater.				
Złe	0	4	1	230
Średnie	2	8	2	207
Dobre	2	8	2	44
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	0	5	0	25
Raz w tygodniu	1	4	2	267
Kilka razy w roku	1	13	0	137
W ogóle nie uczestniczy	2	4	1	50
Ocena kier. rozw. syt. w kraju				
Dobry kierunek	1	18	2	64
Zły kierunek	1	5	1	344
Trudno powiedzieć	3	1	2	74

Tabela 7. Komu, Pana(i) zdaniem, powinny przede wszystkim przysługiwać ulgi podatkowe? Które z tych ulg są najbardziej usprawiedliwione, wręcz konieczne? 1 - rodzinom wielodzietnym, 2 - rodzinom posyłaającym dzieci do prywatnych szkół, 3 - osobom, które opłacają remont mieszkania lub budowę domu, 4 - osobom przewlekle chorym, 5 - rodzicom dzieci niepełnosprawnych, 6 - przedsiębiorcom, którzy inwestując tworzą nowe miejsca pracy, 7 - osobom, które dokonały darowizn na cele społeczne, 8 - producentom zdrowej żywności, 9 - ludziom, którzy zmieniają zawód, podnoszą kwalifikacje, 10 - osobom, które założyły przedsiębiorstwo i nie mają jeszcze dochodów, 11 - bezrobotnym

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ogółem	54	2	18	76	78	27	22	6	5
Płeć									
Mężczyźni	51	1	20	74	74	32	26	6	6
Kobiety	57	3	16	77	81	23	18	6	4
Wiek									
do 24 lat	58	1	19	67	71	35	18	4	1
25-34	51	2	23	71	74	27	26	5	5
35-44	54	1	17	70	74	28	16	7	4
45-54	47	3	14	79	80	27	19	6	8
55-64	54	1	14	79	86	26	30	6	8
65 lat i więcej	59	4	20	85	80	21	23	5	6
Miejsce zamieszkania									
Wieś	54	2	17	76	73	21	17	6	7
Miasto do 20 tys.	55	4	19	67	73	28	24	3	3
od 21 do 100 tys.	51	1	18	82	79	33	27	4	3
101-500 tys.	59	1	15	77	87	28	20	7	5
501 tys. i więcej mieszk.	51	1	23	71	81	34	28	8	6
Region									
Północny	57	2	12	71	69	31	18	8	3
Zachodni	57	3	28	74	80	30	24	4	3
Środkowozachodni	59	0	13	64	69	35	18	5	4
Środkowy	45	2	14	74	76	28	23	7	6
Wschodni	57	2	15	85	80	26	23	8	6
Południowo-wschodni	47	0	19	82	79	16	23	2	8
Południowo-zachodni	61	3	24	80	88	26	23	7	6
Wykształcenie									
Podstawowe	56	3	15	84	80	22	20	5	6
Zasadnicze zawodowe	58	0	15	71	80	22	24	8	3
Średnie	52	2	22	74	76	33	22	5	6
Wyższe	39	2	25	60	67	43	25	4	6
Grupa społ.-zaw. pracujący									
Kadra kier. i inteligencja	45	3	28	69	65	46	32	6	8
Prac.umysł.niż.szczebla	51	0	16	81	88	24	19	4	1
Pracownicy fiz. - umysł.	56	0	19	54	68	31	29	5	16
Robotnicy wykwalifikowani	60	0	21	77	75	26	23	3	4
Robotnicy niewykwalifik.	62	2	14	78	73	21	12	8	1
Rolnicy	45	1	10	78	79	26	12	14	5
Prywatni przedsiębiorcy	25	6	26	37	67	71	32	11	10
Bierni zawodowo									
Renciści i emeryci	57	3	17	84	82	20	26	5	6
Uczniowie i studenci	59	0	23	65	60	45	27	0	3
Bezrobotni	53	0	16	70	75	26	6	10	1
Gospodynie domowe i inni	57	1	15	74	79	24	20	1	6
Dochody na jedną osobę									
Poniżej 500 tys.zł	50	5	12	83	76	26	17	11	2
500 tys. - 999 tys.	60	1	17	78	75	22	19	5	5
1000 tys. - 1499 tys.	49	1	16	75	76	29	24	2	5
1500 tys. - 1999 tys.	62	2	20	81	84	25	20	5	4
2000 tys. i powyżej	50	3	22	69	81	30	25	9	5
Ocena własnych war. mater.									
Złe	57	1	16	81	76	22	17	5	5
Średnie	53	2	18	72	79	29	25	5	6
Dobre	44	3	25	68	78	40	29	9	5
Udział w prakt. religijnych									
Kilka razy w tygodniu	61	1	19	75	87	20	12	9	3
Raz w tygodniu	54	2	18	79	79	24	22	5	5
Kilka razy w roku	52	2	19	68	73	32	23	7	6
W ogóle nie uczestniczy	54	0	13	72	77	34	28	4	5
Ocena kier.rozw.syt.w kraju									
Dobry kierunek	56	2	22	72	78	28	22	5	11
Zły kierunek	55	2	17	76	78	26	21	6	4
Trudno powiedzieć	49	1	19	77	75	32	25	3	6

Tabela 7 (cd.)

(%)

	10	11	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	7	26	1	1024
Płeć				
Mężczyźni	9	24	1	491
Kobiety	5	29	1	533
Wiek				
do 24 lat	5	42	0	123
25-34	10	20	1	170
35-44	8	26	2	233
45-54	8	24	0	136
55-64	7	27	0	166
65 lat i więcej	4	22	2	191
Miejsce zamieszkania				
Wieś	6	24	1	398
Miasto do 20 tys.	8	31	0	107
od 21 do 100 tys.	7	28	2	202
101-500 tys.	4	30	1	160
501 tys.i więcej mieszk.	11	24	1	158
Region				
Północny	10	20	1	106
Zachodni	6	21	1	110
Środkowozachodni	8	33	1	161
Środkowy	8	26	2	202
Wschodni	8	38	0	99
Południowo-wschodni	4	23	1	162
Południowo-zachodni	5	23	2	184
Wykształcenie				
Podstawowe	5	26	1	363
Zasadnicze zawodowe	6	29	0	258
Średnie	7	28	0	328
Wyższe	19	11	7	75
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	17	5	3	54
Prac.umysł.niż.szczebła	9	21	2	106
Pracownicy fiz.- umysł.	9	35	0	53
Robotnicy wykwalifikowani	6	21	1	103
Robotnicy niewykwalifik.	3	27	2	60
Rolnicy	8	17	0	63
Prywatni przedsiębiorcy	18	8	0	40
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	5	25	1	359
Uczniowie i studenci	7	40	0	38
Bezrobotni	2	62	0	81
Gospodynie domowe i inni	5	28	3	67
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 500 tys.zł	2	37	0	61
500 tys. - 999 tys.	7	29	1	246
1000 tys. - 1499 tys.	5	25	1	307
1500 tys. - 1999 tys.	8	25	0	157
2000 tys. i powyżej	9	24	2	222
Ocena własnych war. mater.				
Złe	6	31	1	452
Średnie	6	25	1	469
Dobre	15	14	2	103
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	6	31	0	61
Raz w tygodniu	5	26	1	591
Kilka razy w roku	11	25	2	267
W ogóle nie uczestniczy	8	29	0	101
Ocena kier.rozw.syt.w kraju				
Dobry kierunek	9	24	2	143
Zły kierunek	6	28	1	720
Trudno powiedzieć	7	19	2	161

Tabela 8. Które z poniższych stwierdzeń jest najbardziej zgodne z Pana(i) poglądami? 1 - państwo powinno troszczyć się o godziwe warunki życia wszystkich obywateli, 2 - państwo powinno troszczyć się o godziwe warunki życia najuboższych obywateli, państwo ma inne zadania, obywatele sami muszą zapewnić sobie godziwe warunki życia (%)

	1	2	3	Liczba osób
Ogółem	67	27	6	1014
Płeć				
Mężczyźni	69	24	7	486
Kobiety	66	29	6	528
Wiek				
do 24 lat	80	16	5	123
25-34	65	27	8	168
35-44	68	26	6	229
45-54	74	17	9	144
55-64	60	34	7	161
65 lat i więcej	62	34	4	185
Miejsce zamieszkania				
Wieś	68	25	7	387
Miasto do 20 tys.	65	30	4	105
od 21 do 100 tys.	68	23	9	209
101-500 tys.	64	29	7	156
501 tys.i więcej mieszk.	69	30	1	158
Region				
Północny	65	29	6	102
Zachodni	73	22	5	118
Środkowozachodni	65	31	3	158
Środkowy	69	24	7	197
Wschodni	61	26	13	99
Południowo-wschodni	68	27	5	161
Południowo-zachodni	66	25	8	180
Wykształcenie				
Podstawowe	64	30	6	354
Zasadnicze zawodowe	71	23	6	254
Średnie	67	26	6	330
Wyższe	67	24	9	75
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	72	22	7	54
Prac.umysł.niż.szczębla	73	19	8	113
Pracownicy fiz.- umysł.	85	11	5	51
Robotnicy wykwalifikowani	76	22	2	101
Robotnicy niewykwalifik.	67	31	1	61
Rolnicy	57	25	18	63
Prywatni przedsiębiorcy	77	12	11	39
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	60	34	6	347
Uczniowie i studenci	78	17	5	38
Bezrobotni	68	28	4	81
Gospodynie domowe i inni	61	35	5	65
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 500 tys.zł	63	31	6	60
500 tys. - 999 tys.	68	26	7	239
1000 tys. - 1499 tys.	72	22	6	306
1500 tys. - 1999 tys.	60	35	5	155
2000 tys. i powyżej	67	26	7	229
Ocena własnych war. mater.				
Złe	63	30	7	444
Średnie	74	23	4	468
Dobre	55	30	16	102
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	55	37	8	59
Raz w tygodniu	70	24	6	589
Kilka razy w roku	67	27	6	264
W ogóle nie uczestniczy	61	31	8	99
Ocena kier.rozw.syt.w kraju				
Dobry kierunek	67	27	6	142
Zły kierunek	68	26	6	718
Trudno powiedzieć	65	29	6	154